

UCHWAŁA

Dnia 8 listopada 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jacek Gudowski (przewodniczący)

SSN Marta Romańska

SSN Katarzyna Tyczka-Rote (sprawozdawca)

Protokolant Bożena Kowalska

w sprawie z powództwa V. sp. z o.o. w S.
przeciwko R. K.
z udziałem prokuratora Prokuratury Regionalnej Małgorzaty Słowińskiej
delegowanej do Prokuratury Krajowej
o zapłatę,
po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym
w dniu 8 listopada 2019 r.,
zagadnienia prawnego
przedstawionego przez Sąd Apelacyjny w (...)
postanowieniem z dnia 20 grudnia 2018 r., sygn. akt I ACa (...),

"Czy przyznanie w art. 41 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego wierzycielowi, którego osobistym dłużnikiem jest jeden z małżonków, możliwości żądania zaspokojenia z majątku wspólnego powoduje, że drugi z małżonków staje się dłużnikiem w znaczeniu prawa materialnego, z ograniczeniem jego odpowiedzialności do majątku objętego wspólnością majątkową, czy też obowiązkiem takiego małżonka jest jedynie znoszenie egzekucji z majątku wspólnego?"

podjął uchwałę:

**Małżonek dłużnika osobistego jest - na podstawie art. 41 k.r.o.
- dłużnikiem ponoszącym wobec wierzyciela odpowiedzialność
ograniczoną do składników majątku wspólnego małżonków.**

UZASADNIENIE

Powód V. Sp. z o.o. w S. wniósł o zasądzenie od pozwanego R. K. kwoty 139 750 euro z ustawowymi odsetkami od kwoty 92 500 euro od dnia 1 grudnia 2012 r. do dnia zapłaty i od kwoty 47 250 euro od dnia 6 kwietnia 2013 r. do dnia zapłaty, z ograniczeniem odpowiedzialności pozwanego do majątku objętego wspólnością majątkową jego i jego małżonki A. K.

Sąd Okręgowy w P. wyrokiem z dnia 27 kwietnia 2017 r. uwzględnił to powództwo w całości. Ustalił, że pozwany i jego żona w dniu 25 stycznia 2011 r. ustanowili w swoim związku rozdzielność majątkową, o czym jednak nie powiadomili powoda, nie mogą więc powołać się wobec niego na dokonaną umownie zmianę ustroju majątkowego. Po ustanowieniu rozdzielności każde z nich zarejestrowało odrębną działalność gospodarczą związaną z produkcją roślinną. Żona pozwanego – A. K. nie wykonała dwóch umów, które zawarła z powodem w dniach 24 maja i 28 czerwca 2012 r., w związku z czym powód obciążył ją karami umownymi w kwotach 92 500 euro i 47 250 euro, a następnie na drodze sądowej uzyskał prawomocne wyroki zasądzające od dłużniczki obie kwoty wraz odsetkami i kosztami procesu. Postępowanie egzekucyjne prowadzone przeciwko żonie pozwanego okazało się bezskuteczne, gdyż większość nieruchomości - według wpisów w księgach wieczystych - stanowiła wspólność majątkową małżeńską A. i R. K. W związku z tym powód, nie dysponujący dokumentami umożliwiającymi mu ubieganie się o opatrzenie wyroków wydanych przeciwko A. K. klauzulą wykonalności przeciwko jej mężowi na podstawie art. 787 k.p.c., wytoczył niniejsze powództwo, aby uzyskać możliwość skierowania egzekucji do majątku wspólnego małżonków K.

Sąd Okręgowy przede wszystkim rozważył, czy powód jest legitymowany do wystąpienia z tego rodzaju powództwem, skoro nie zawarł z pozwanym umowy, z której wynikało dochodzone roszczenie o zapłatę kar umownych. Zaznaczył, że na temat pozycji prawnej małżonka dłużnika w stosunku do wierzyciela, ocenianej w świetle art. 41 § 1 k.r.o., w nauce i orzecznictwie formułowane są rozbieżne poglądy. W świetle części z nich jedyną drogą umożliwiającą wierzycielowi jednego z małżonków przeprowadzenie egzekucji

z majątku wspólnego jest postępowanie klauzulowe przewidziane w art. 787 k.p.c. Sąd Okręgowy opowiedział się jednak za poglądem przeciwnym i przyjął, że dopuszczalna jest także droga procesu o zasądzenie świadczenia przeciwko małżonkowi, który nie był stroną czynności prawnej z wierzycielem, z ograniczeniem jego odpowiedzialności do majątku objętego wspólnością majątkową. Zwrócił uwagę, że powód nie dysponował dokumentami koniecznymi do skorzystania z drogi przewidzianej w art. 787 k.p.c., w postępowaniu procesowym mógł jednak wykazać udzielenie przez pozwanego zgody na zawarcie przez jego żonę umów z powodem także innymi dowodami, nie tylko dokumentami, i dowód taki przeprowadził z powodzeniem.

Pozwany R. K. zaskarżył wyrok Sądu Okręgowego apelacją, w której m. in. podważał interpretację art. 41 § 1 k.r.o.

Rozpoznający sprawę Sąd Apelacyjny w (...) powziął poważne wątpliwości dotyczące legitymacji materialnoprawnej pozwanego i postanowieniem z dnia 20 grudnia 2018 r. przedstawił do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu zagadnienie prawne o treści przedstawionej na wstępie. Sąd Apelacyjny przeanalizował orzecznictwo i poglądy nauki prawa, stwierdzając niejednolitość zapatrywań, nie dającą pewności co do tego, czy małżonek dłużnika jest również dłużnikiem wierzyciela, tyle że nieponoszącym odpowiedzialności osobistej lecz jedynie odpowiadającym za cudzy dług z przedmiotów objętych wspólnością małżeńską, czy też takim dłużnikiem się nie staje, nawet wtedy, kiedy zostanie przeciwko niemu nadana klauzula wykonalności. Podkreślił, że Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 6 grudnia 2012 r., III CSK 43/12 (baza Lex nr 1288671) przyjął, iż wierzyciel może wytoczyć powództwo przeciwko małżonkowi dłużnika z ograniczeniem zakresu jego odpowiedzialności do majątku wspólnego, a w uzasadnieniu uchwały z dnia 18 marca 2011 r., III CZP 117/10 (OSNC 2011 nr 11, poz. 120) dopowiedział, że w tym postępowaniu wierzycielowi przysługuje prawo dowodzenia faktu udzielenia przez małżonka dłużnika zgody na zaciągnięcie zobowiązania przez dłużnika z wykorzystaniem wszelkich środków dowodowych. Równolegle jednak prezentowany jest także pogląd (np. w uzasadnieniu wyroku Sądu Najwyższego z dnia 17 czerwca 2016 r., IV CSK 654/15, baza Lex nr 2067787), zgodnie z którym wystąpienie przewidzianej w art. 41 § 1 k.r.o. przesłanki uprawniającej wierzyciela

do zaspokojenia się z majątku wspólnego małżonków nie powoduje, że małżonek dłużnika sam staje się dłużnikiem w znaczeniu prawa materialnego, nawet jeśli zostanie nadana przeciwko niemu klauzula wykonalności.

Powód wniósł o udzielenie odpowiedzi akceptującej prawo wierzyciela do pozwania także małżonka dłużnika, ponoszącego odpowiedzialność z majątku wspólnego. Prokurator natomiast zgłosił wniosek o odmowę podjęcia uchwały.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przedmiotem zagadnienia prawnego, które przedstawił Sąd Apelacyjny jest wyjaśnienie, czy art. 41 § 1 k.r.o. stanowi podstawę uzasadniającą uznanie również małżonka dłużnika, ponoszącego za dług odpowiedzialność w granicach majątku wspólnego, za dłużnika w stosunku do wierzyciela.

Zagadnienie to nie ma, zdaniem Sądu pytającego, charakteru wyłącznie teoretycznego, gdyż - w wypadku przypisania małżonkowi dłużnika statusu dłużnika - przekłada się na możliwość wytoczenia przeciwko niemu przez wierzyciela powództwa, natomiast gdyby opowiedzieć się za przyznaniem małżonkowi dłużnika jedynie pozycji dłużnika egzekwowanego, niebędącego osobą zobowiązaną wobec wierzyciela do świadczenia, które mogłoby stanowić podstawę powództwa, pozbawia się wierzyciela tej możliwości. Przysługiwałaby mu jedynie droga przewidziana w art. 787 k.p.c., umożliwiająca uzyskanie tytułu uprawniającego do prowadzenia egzekucji z majątku wspólnego w postępowaniu klauzulowym, wymagająca jednak wykazania dokumentem, że małżonek dłużnika wyraził zgodę na zaciągnięcie zobowiązania.

Przedstawiony problem był przedmiotem rozważań Sądu Najwyższego nie tylko w orzeczeniach Sądu Najwyższego przeanalizowanych przez Sąd Apelacyjny w uzasadnieniu postanowienia o przedstawieniu zagadnienia prawnego. Temu samemu problemowi poświęcona została także uchwała z dnia 11 kwietnia 2019 r. (III CZP 106/18, OSNC z 2019 r., nr 12, poz. 120), podjęta już po wystąpieniu przez Sąd Apelacyjny z pytaniem w niniejszej sprawie. W uchwale tej Sąd Najwyższy uznał, że prawo wierzyciela do zaspokojenia się z majątku wspólnego małżonków na podstawie art. 41 § 1 k.r.o. może zostać zrealizowane także przez wniesienie powództwa przeciwko małżonkowi dłużnika

o zobowiązanie go do spełnienia świadczenia wynikającego z czynności prawnej, której stroną małżonek dłużnika nie był, niezależnie od tego, czy świadczenie to objęte jest tytułem egzekucyjnym wydanym uprzednio przeciwko samemu dłużnikowi. Powołana uchwała przyłączyła się więc do linii orzeczniczej opowiadającej się za możliwością wniesienia powództwa o spełnienie świadczenia nie tylko przeciwko osobistemu dłużnikowi wierzyciela, ale także przeciwko jego małżonkowi, określanemu często mianem dłużnika egzekwowanego. Sąd Najwyższy podkreślił, że art. 41 § 1 k.r.o. ma na celu ochronę wierzyciela mającego za dłużnika osobę pozostającą w ustroju małżeńskiej wspólności majątkowej, realizowaną w drodze przyznania mu w pewnych wypadkach uprawnienie do prowadzenia egzekucji z całego majątku wspólnego małżonków. Przepis ten nie czyni jednak z małżonka dłużnika osoby współodpowiedzialnej osobiście za wykonanie zaciągniętego przez dłużnika zobowiązania. Zgoda udzielona na zaciągnięcie zobowiązania przez współmałżonka nakłada na niego jedynie obowiązek tolerowania egzekucji zaakceptowanego zobowiązania z majątku wspólnego. Taki stan Sąd Najwyższy opisał jako oddzielenie w zobowiązaniu długu od odpowiedzialności, którą małżonek dłużnika ponosi tylko ze wspólnej masy majątkowej. Spór o to, czy ciążący na małżonku dłużnika obowiązek znoszenia egzekucji pozwala go uznać za współdłużnika odpowiadającego z majątku wspólnego za niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania przez małżonka - dłużnika osobistego, a w konsekwencji czy wierzyciel może wytoczyć przeciwko niemu powództwo o zaspokojenie z majątku wspólnego długu zaciągniętego przez drugiego małżonka Sąd Najwyższy uznał za niewymagający rozstrzygnięcia, ponieważ nie rzutuje na zakres odpowiedzialności, który jest taki sam w wypadku wykorzystania przez wierzyciela drogi przewidzianej w art. 787 k.p.c. oraz drogi procesowej, mającej na celu uzyskanie tytułu zobowiązującego małżonka dłużnika do poddania się egzekucji z majątku wspólnego. Dostrzegając argumenty podnoszące, że takie stanowisko narusza zasadę jednotorowości dochodzenia roszczeń, uznał jednak, że wąski zakres odpowiedzialności dłużnika, spowodowany pozostawieniem poza zasięgiem wierzyciela majątku wspólnego w wypadku, kiedy małżonek dłużnika wyraził zgodę na zaciągnięcie przez niego

zobowiązania, jednak nie uczynił tego w formie dokumentu, prowadziłby do dysproporcji między ochroną praw wierzyciela a ochroną praw dłużnika.

Z uwagi jednak na odmienne ujęcie wątpliwości w zagadnieniu prawnym przedstawionym w tej sprawie przez Sąd Apelacyjny, odnoszącym się wprost do statusu prawnego małżonka dłużnika, czyli problemu, którego rozstrzygnięcie nie było konieczne w uchwale z dnia 11 kwietnia 2019 r., zachodziły podstawy do udzielenia odpowiedzi.

Artykuł 41 § 1 k.r.o. wyznacza skutki zaciągnięcia zobowiązania przez jednego małżonka za zgodą drugiego. Stroną zawierającą umowę z wierzycielem jest wówczas małżonek - dłużnik. Wierzyciel może jednak żądać zaspokojenia z majątku wspólnego małżonków. Zgoda, o której mowa w omawianym przepisie, nie wpływa na ważność czynności, z której wynika zaciągnięte zobowiązanie (jak to ma miejsce w wypadku zgody małżonka, o której mowa w art. 37 § 1 k.r.o.), może więc zostać udzielona bez zachowania wymagań przewidzianych w art. 63 § 2 k.c. Udzielając zgody małżonek dłużnika nie staje się stroną umowy, której zawarcie zaakceptował, uruchamia jednak ustawowy mechanizm, przewidziany w art. 41 § 1 k.r.o., który zwiększa szanse wierzyciela na zaspokojenie jego roszczeń wynikających z zawartej umowy, gdyż - w razie gdyby nie doszło do jej prawidłowego wykonania - umożliwia mu sięgnięcie do całego majątku wspólnego małżonków. Nieuzyskanie zgody małżonka dłużnika na zaciągnięcie zobowiązania nie zamyka wprawdzie wierzycielowi całkowicie dostępu do majątku wspólnego, znacznie jednak ogranicza jego zakres - tylko do składników wymienionych w art. 41 § 2 k.r.o. Skutkiem zaaprobowania przez małżonka dłużnika dokonanej przez dłużnika zobowiązującej czynności prawnej jest więc zwiększenie zakresu obowiązków ciążących na dłużniku i na jego małżonku. Oboje małżonkowie nie mogą od tej pory skutecznie sprzeciwić się skierowaniu przez wierzyciela egzekucji do niewymienionej w art. 41 § 2 k.r.o. części ich majątku wspólnego. W ten sposób małżonek dłużnika nie jest więc wprawdzie zobowiązany do spełnienia świadczenia wynikającego z umowy zawartej z wierzycielem przez dłużnika i w tym sensie nie jest dłużnikiem z łączącej ich umowy. Ciąży na nim jednak własne zobowiązanie, wynikające z art. 41 § 1 k.r.o., mające za przedmiot ścierpienie rozszerzonej egzekucji z majątku wspólnego. Znoszenie jakiegoś stanu

(*pati*) jest jednym tradycyjnie rozróżnianych rodzajów świadczenia polegającego na zaniechaniu (art. 353 § 2 k.c.). W tym więc sensie obowiązek znoszenia ewentualnej egzekucji stanowi własny obowiązek (dług) małżonka dłużnika, którego materialnoprawną podstawą jest art. 41 § 1 k.r.o. Rozmiar tego długu (zakres w jakim małżonek dłużnika musi ścierpieć egzekucję) jest identyczny z wielkością egzekwowanego długu dłużnika. W uproszczeniu można więc powiedzieć, że - jakkolwiek na innej podstawie prawnej - małżonek dłużnika, który wraził zgodę na zaciągnięcie zobowiązania, z którego dług ten wynika, ponosi w granicach majątku wspólnego odpowiedzialność za jego zaspokojenie w drodze egzekucji.

Skorzystanie przez wierzyciela z przyznanego mu uprawnienia do zaspokojenia się z majątku wspólnego wymaga jednak uzyskania przez niego tytułu umożliwiającego prowadzenie egzekucji z tego majątku, której znoszenie stanowi świadczenie małżonka dłużnika. Tytuł wykonawczy wydany przeciwko dłużnikowi umożliwia egzekucję zasadniczo w zakresie przewidzianym w art. 42 § 2 k.r.o., co wynika z art. 776¹ § 1 k.p.c. (por. jednak art. 891² § 1, art. 910³ i art. 923¹ k.p.c.). Aby możliwe było sięgnięcie do pozostałych składników majątku wspólnego niezbędne jest uzyskanie przez wierzyciela tytułu przeciwko obojgu małżonkom, co jest możliwe na dwóch drogach:

- wytoczenia powództwa przeciwko obojgu małżonkom (razem lub osobno), z tym, że w stosunku do małżonka dłużnika, który nie jest dłużnikiem w zakresie obowiązku spełnienia świadczenia z umowy, z ograniczeniem jego odpowiedzialności do majątku wspólnego. Podstawą materialnoprawną powództwa jest w tym wypadku art. 41 § 1 k.p.c. w zw. z art. 319 k.p.c.; jest to jedyna dostępna droga, gdy wierzyciel nie dysponuje dowodem z dokumentu wykazującym udzielenie przez małżonka dłużnika zgody na zaciągnięcie zobowiązania przez dłużnika;

- wytoczenia powództwa tylko przeciwko dłużnikowi, a po uzyskaniu przeciwko niemu tytułu wykonawczego, skorzystanie z uproszczonego postępowania o nadanie klauzuli wykonalności także przeciwko małżonkowi

dłużnika - wymagające od wierzyciela przedstawienia dokumentu dowodzącego udzielenia przez małżonka dłużnika zgody na zaciągnięcie zobowiązania.

Z przytoczonych względów Sąd Najwyższy podjął uchwałę jak na wstępie.

jw